

Una visió modernitzada de l'*Espill* de Jaume Roig

Jaume Roig
Espill

A cura d'Antònia Carré
Barcelona, Quaderns Crema, 2006
Pròleg de Lola Badia
891 pàgs.

El llibre que ara tenim a les mans és una edició modernitzada de l'*Espill* de Jaume Roig, obra valenciana del segle XV, que constitueix, sens dubte, una de les obres més representatives de les lletres valencianes medievals.

En aquesta ocasió, l'editora, Antònia Carré, professora de literatura medieval de la Universitat de Barcelona, ha volgut presentar el seu llibre com una aportació i contribució indispensable per al lector modern, poc avesat a la lectura de textos medievals i, en el pitjor dels casos, de textos tan difícils d'interpretar com el *Llibre de les dones* del metge valencià Jaume Roig.

El llibre s'estructura a partir de blocs ben diferenciats: en un breu pròleg de circumstàncies, la Dra. Lola Badia reivindica la necessitat de fer accessible precisament la lectura d'un text que consta, com diu l'especialista en literatura medieval, d'un «doll verbal distorsionador» o la intencionalitat còmica o la distorsió de la realitat humana, únicament, de l'obra. L'autora ha volgut, des del seu treball, de 891 pàgines, presentar, d'una banda, la modernització del text, o si voleu, lectura lliure dels versos del text original, seguit d'un apartat de comentaris, un índex de noms bíblics i d'antropònims i una sucinta bibliografia final.

En unes breus notes introductòries, sobta com l'editora insisteix en la idea de la «clara intencionalitat còmica» de l'obra (pàg. 21) i del sentit del terme «comediades» en tant que noves rimades escrites «a manera de comèdia», mentre que en els comentaris ens parla de «l'ambigüitat i doble sentit» (pàg. 605) del conjunt. Mentre que Carré pretén vendre la idea que el llibre de Roig té el rerefons de la comèdia, en el sentit més clàssic del terme, no justifica l'altra opció de lectura de l'obra, d'acord amb les mateixes claus introduïdes pel jo líric, que assegura que farà unes «noves rimades, comediades, aforismals, facials», on el terme comediades al·ludeix, si més no, al sentit derivat de la forma *cum dimidium*, és a dir, noves rimades partides per la meitat, a diferència del que era habitual en tot Europa. Les noves rimades en Roig seran compostes amb versos tetrasíl·labs. I aquests versos tindran una clara dualitat de lectura: aforismals, de clara lectura condensada, de força moral interior, a l'estil de les metàfores morals del *Libre*

d'*Amic e Amat* del beat Ramon Llull; de l'altra banda, unes noves rimades facials, on el terme facèsia remet al *Liber facetiarum* de Poggio Barcciolini, i a tota una literatura de l'humor, de la sàtira, de la grolleria i del sarcasme deshumanitzador. Però on es parla, en aquesta introducció, del doble sentit de l'obra, que només deixa entreveure en una breu nota dels comentaris?

En les breus notes introductòries fa al·lusió al context històric de la València coetània a Roig, l'esplendor de València al segle XV, front a la crisi econòmica de Catalunya, més àmpliament que fer un repàs dels temes principals de lectura interpretativa de l'obra. També en parla de misoginia i de

misogàmia, fins i tot de comicitat, terme que no introdueix en el sentit ampli que abraça tot el conjunt; però no contraposa el terme a la moralitat, segons la mateixa intencionalitat autorial, que es desprèn des del mateix inici del text.

L'editora presenta el text en vers de l'*Espill*, en versió modernitzada ortogràficament i quant a elisions i altres solucions sintàctiques; en una visió confrontada a doble pàgina, ofereix al lector una modernització o més aviat una adaptació lliure i moderna, que si més no ajudarà el lector no avesat a textos medievals, a acostar-se al context global de l'obra; però, d'altra banda, en aquesta modernització trobarem a faltar el rigor científic i filològic, que es sacrifica en benefici del caràcter àmpliament divulgatiu i didàctic del conjunt.

Troblem a faltar molt del lèxic obscur, dobles sentits, eufemismes, dilogies, sentit figurat i ironies del *dictum* de mestre Roig, així com un glossari més acurat, que indique si els mots apareixen als repertoris lexicogràfics més comuns, així com algunes confusions lèxiques; com és el cas de *miraquia*, anotat en lloc de *mirarquia*, o *bubota*, en lloc de *babota* o *espantall*. D'altra banda, *cacefató* no és un vici de dicció, sinó simplement una paraula malsonant; *cantimplora* és l'equivalent a *cantiplora* en el text de Roig, terme al·legòric per referir-se al vici femení de protesta (*canta-plora*); *arer* i no *erer*, o *sedàs*, *garbell*; *hètic* o físic i no *hèctic*, com tradueix l'editora. I què en direm de termes complicats com *vays*, *plançó*, *angles*, *marts*, *vervins*, etc.?

Quant a l'apartat de «Comentaris», podríem qualificar-los més com una breu guia de lectura comentada que com a notes crítiques. L'anotació, en aquest cas, es escadussera i conté àmplies llacunes d'informació quant a referències intertextuals, sobretot. En aquest apartat trobem alguns buits de citació bibliogràfica: per exemple, quan al·ludeix a la caça d'amor obvia l'article de Peirats (2003): «La metàfora cinegètica a l'*Spill* de Jaume Roig» (*Caplletra*, 34, pàgs. 127-141); o quan parla del to sermonari de l'obra no esmenta l'interessant article de Josep Antoni Ysern (1996-1997): «Retòrica sermonària, exemplar i construcció textual de l'*Espill* de Jaume Roig» (*Revista de Llenguas y literaturas*

Aquí està la resta

Imma Monsó
Un home de paraula
La Magrana, Barcelona, 2006
253 pàgs.

Un home de paraula narra la convivència de Lot amb la desaparició del seu company Cometa. Així: convivència amb la desaparició. No pas «oblit», ni «superació», ni «resignació». Imma Monsó aconsegueix fer d'aquesta novel·la de llavor autobiogràfica un exemplar únic: d'una banda, hi narra un amor particular construït amb materials pocs comuns. La història d'amor entre Lot i Cometa té uns sòlids fonaments de llibertat, de comprensió, d'humor. D'altra banda, hi explica els moments anteriors a la desaparició del company i, sobretot, el procés per mitjà del qual la Lot s'arriba a refer i assoleix, molt a poc a poc i passant per algunes fases extremadament doloroses, aquell punt en què el dolor per la pèrdua s'instal·la amb una certa comoditat en el dia a dia.

En algú que no practica cap mena de religió coneguda, la convivència amb la pèrdua comença per una reconstrucció detallada del record i, amb ell, de la personalitat del Cometa. Per a això, Lot compta amb la inestimable ajuda de la filla. Totes dues fan del corredor del dol un planeta imaginari ple de presències gens sobrenaturals. Ell sempre hi és. Però hi és, no perquè torna del món dels morts o coses per l'estil: hi és tal i com era, una mena d'energia que flueix i que transforma el món que té al voltant. Lot, narradora en la ficció, fa ús de la seua habilitat amb les paraules per reconstruir tota aquella relació particularíssima que mantenien el Cometa, un home generós i dialogant (però també farcit de rareses) i ella, una dona que està molt a gust amb el paper d'espectadora del món, que mai no ha volgut ser protagonista, i que s'enamora d'aquell personatge carismàtic.

A continuació, i gràcies a la reconstrucció detallada del record, Lot trau

forces per convertir aquella visió de l'altre —que a algú podria fer-li augmentar el dolor amb cada fotografia— en un foc que alimenta totes les accions futures. Així, sense resignacions de caire religiós; sense fets provocats per la culpa. Lot, que no s'estalvia cap de les fases per què travessa qualsevol persona que perd un ésser estimat, aconsegueix reaccionar, fusionar el dolor amb altres sensacions; construir a partir de la derrota. Sense por.

Qui no haja llegit la novel·la pensarà que arribem a totes aquestes conclusions després d'empassar-nos llargues dissertacions filosòfiques sobre la vida i la mort. Doncs no. Això només podria pensar-ho algú que no haja llegit Monsó i no n'haja apreciat l'estil impecable, precís, arrelat a la quotidianitat. Un objecte pot generar el procés mental per mitjà del qual Lot extrau una reflexió. («Després d'uns dies, deixes de buscar amb afany embogit. Et limites a trobar (...) Obres el congelador i veus l'escudella i la favada (ah, això sí que ha d'estar bé, cruspirse una favada i poder dir, al cap de dos mesos: 'L'ha feta ell'). Això, almenys, és interessant. No faig canvis: vull que els seus objectes m'acompanyin sempre. Ara em colpejaran, fins que cada onada, que desgasta el dolor, l'hagi convertit en sorra fina i suau.») Doncs això: acció, objecte, pensament, record, punxada de dolor, paraules, sobretot paraules. Les paraules trauen Lot del pou, perquè ella i el Cometa les havien compartit amb un deler malaltís que ara la reconforta. I perquè les paraules són, per als no creients, l'únic amb què podem reconstruir un món que físicament ens ha decebut.

«Amb el llibre sempre obert a la mateixa plana, penso de sobte: 'Avui comença la resta de la meua vida'. És així com comencen les vides dels supervivents. Un pas rere l'altre. Mecànicament. Anar fent la resta. Les restes tenen alguns avantatges: a les restes no se'ls exigeix res. Tot és massa, qualsevol cosa és un regal imprevist. La resta només pot arribar quan consideres, hagi estat curt o llarg, que has viscut el que més desitjaves i que només queda el que, en principi, mai no t'ha interessat especialment (no necessitaves res més!). Però ara, de sobte, aquí està la resta. Pots llençar-la o, simplement, decidir travessar el dia com puguis. Pas rere pas.»

catalana, gallega y vasca, V: UNED. pàgs. 151-180).

Sembla que l'editora recorre a una selecció personal o personalista de la bibliografia existent sobre *l'Espill*, decisió que limita, si més no, el seu comentari. Observem que tot i aquesta absència de citacions bibliogràfiques, aquestes són ben aprofitades implícitament i presentades com a pròpies i superades; quan recorre a la cita en qüestió aquesta és sobrera, ja que per exemple cita d'un article sobre la comicitat de l'obra el sentit del terme teològic *latría*, que es pot trobar àmpliament en qualsevol summa teològica o fins i tot en qualsevol repertori lexicogràfic.

Parla, per exemple, de l'argument que els marits malalts són maltractats per les seues esposes, idea que apareix exemplificada àmpliament al *Matheolus* de Lefèvre, però no cita l'article de Peirats (2003): «Analogies entre el *Livre des Lamentations de Matheolus* i *l'Espill*» (*Actes del Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, París-Sorbonne, pàgs. 47-68) on es troba aquesta informació contrastada amb la lectura de *l'Espill*.

D'altra banda, l'editora no coneix qui era Guillamona («tindrà alguna cosa a veure amb una metgessa?», pàg. 638) quan tenim constància que Na Guillamona és el nom d'una curandera coetània a Roig, que vivia al carrer Avellanes de València, i que estava especialitzada en matèries d'embaràs i problemes sexuals d'impotència.

Les referències teològiques del conjunt del text no passen de ser explicades més enllà de l'al·lusió a la Bíblia. No recorre a la patristica, a les summes teològiques o a les glosses bíbliques, en el seu cas.

No es tracta, l'obra de Carré, d'una edició crítica, en el sentit acadèmic del terme, anotada rigorosament, tot i que ho pretén, sinó d'un acostament en to divulgatiu, com déiem, on l'editora recorre, ben sovint, a l'ús de nombroses paràfrasis del text original, o el recurs a una adaptació contextual més que textual, que ajudarà, si més no, a fer més accessible el text al lector que s'acosta per primera vegada a l'obra de Roig.